

MİHAİL BAHTİN'DE DİYALOJİK HAYAL GÜCÜ: EDEBİYAT, SANAT VE FELSEFE MİRASI

Arif Akbaş

Giriş

Mihail Bahtin, 17 Kasım 1895'te Orel şehrinde doğmuştur. Ailesi bu şehirde bir bankada çalışmaktaydı. Rus filolog, filozof, kültür tarihçisi; Novorossiysk ve St. Petersburg üniversitelerinin tarihi-filoloji ve felsefi fakültelerinde okudu. (Prokhorov, 1969, s. 609) 1917'den sonra, benzer düşünen insanlardan oluşan bir çevrenin olduğu Nevel ve Vitebsk'te yaşadı. (M. I. Kagan, L. V. Pumpyansky, V. N. Voloshinov, P. N. Medvedev ve diğerleri) 1924'te Bahtin Leningrad'a dönmüştür. Başlangıçta. 1920'ler Bahtin'in, sonraki çalışmalarından bazıları "Eylem Felsefesi Üzerine", "Estetik Faaliyette Yazar ve Kahraman" ve "İçerik, Malzeme ve Sorunu" makalesinden üslup ve içerik açısından önemli ölçüde farklı olan ilk felsefi yazıları ortaya çıkmıştır. Örneğin "Sözlü Sanatsal Yaratıcılıkta Biçim" ölümünden sonra yayınlanmıştır. Yazar kendi ifadesine göre Petrograd ve Novorossiysk Üniversitelerinde okumuştur. 1918'den itibaren Nevel'de yaşamış ve burada birleşik bir işçi okulunda sıradan öğretmenlik yapmıştır. Yayınlanan ilk makalesi "*Sanat ve Sorumluluk*"tur (1919). 1920'den itibaren Vitebsk'te yaşamış ve burada Pedagoji Enstitüsü ve Konservatuar'da felsefe, estetik ve edebiyat üzerine halka açık dersler vermiştir. Tanındıkları arasında P. N. Medvedev, V. N. Voloshinov ve I. I. Sollertinsky de vardır. 1920-1924'te tamamlanmamış felsefi incelemeler ve Dostoyevski hakkındaki bir kitabın ilk baskısı üzerinde çalışmıştır. (Gogotishvili, 2010, s. 2816)

1921'de Elena Alexandrovna Okolovich (1901-1971) ile evlenmiştir. 1924'te daha önce oraya taşınmış olan Medvedev'in daveti üzerine Leningrad'a dönmüştür. Bahtin'in çevresinde Vitebsk ve Nevel'den taşınan M. V. Yudina, P. N. Medvedev, V. N. Voloshinov, L. V. Pumpyansky ve I. I. Sollertinsky ile birlikte I. I. Kanaev, şair K. K. Vaginov ve oryantalist M. I. Tubyansky de vardır. Burada kendi evinde din felsefesi, ahlak ve edebiyat üzerine tartışmalar

ve seminerler düzenlemiştir. Bu entelektüel toplantılarda Freud psikanaliz teorisi de tartışılmıştır. Haziran 1924'te Sanat Tarihi Enstitüsü'nde "Sanatsal Yaratımda Kahraman ve Yazar Sorunu" başlıklı bir rapor sunmuştur. Aralık 1928'de Bahtin, diğer bir dizi Leningrad entelektüeliyle birlikte A. A. Meyer'in grubunun "Diriliş" faaliyetleriyle bağlantılı olarak tutuklanmıştır. 5 Ocak 1929 Bahtin hastalık (multipl osteomyelit) nedeniyle ev hapsine alınarak tutukluyken serbest bırakılmıştır. Temmuz'da hastanedeiyken Solovetsky kampında gıyaben beş yıl hapis cezasına çarptırılmış ancak karısı ve arkadaşlarının çabaları sayesinde ceza Kustanai'de beş yıl sürgüne çevrilmiştir. Haziran 1929'da Bahtin'in ilk monografisi "Dostoyevski'nin Yaratıcılığının Sorunları" yayınlanmıştır. (Britannica, 2023, s. 3)

1936'da sürgünün sona ermesinin ardından büyük şehirlerde yaşama yasağı nedeniyle Bahtin, Saransk'taki Mordovya Devlet Pedagoji Enstitüsü'nde iş bulmuş ancak 1937'de oradan da ayrılmak zorunda kalmış ve 1945'e kadar Savelovo'da yaşamıştır. Kalinin bölgesindeki 14 numaralı okulda öğretmen olarak çalışmıştır. 1938'de osteomyelit komplikasyonları nedeniyle bacağı kesilmiştir. (Gogotishvili, 2010, s. 2817) Savaşın önce Bahtin, Dünya Edebiyatı Enstitüsü'nün edebiyat teorisi bölümünde yer almıştır. SSCB Bilimler Akademisi'nde (IMLI) A. M. Gorky ve romanın teorisi üzerine iki rapor daha sunmuştur. (Pan'kov, 2007, s. 1-5) İlk raporu olan "Romandaki Söz"ün 14 Ekim 1940'ta sunumu yapılmıştır. (Bu rapor Voprosy Literaturny, 1965, Sayı 8'de yayınlandı.); "Edebi bir tür olarak roman" başlıklı ikinci rapor ise 24 Mart 1941'de okunmuştur. ("Edebiyat Soruları", 1970, Sayı I'de yayınlanmıştır.) (Bahtin, 1974, s. 4) 1946'da Bahtin, Moskova Dünya Edebiyatı Enstitüsü'nde "Realizm Tarihinde Rabelais" konulu doktora tezini savunmuş ve doktora derecesini almıştır. Aynı yıl Saransk'a dönmüş ve burada 1961 yılına kadar Mordovya Devlet Pedagoji Enstitüsü Genel Edebiyat Bölümü'nde (1957'den beri - Mordovya Devlet Üniversitesi) çalışmıştır. (Pan'kov, 2009, s. 169-243)

Çağdaşları tarafından neredeyse unutulmuş (1930 ile 1963 yılları arasında, üç küçük gazete notu dışında bir yazısı yayınlanmamıştır.) Bahtin, kendisiyle benzer düşünen insanların yardımıyla 1960'larda SSCB'nin bilimsel alanına tekrar geri dönmüştür. Hocaları olan edebiyat eleştirmenlerinden 1960 yılında kolektif bir mektup almıştır. Dünya Edebiyatı Enstitüsü'nün bilim adamları V. V. Kozhinov , S. G. Bocharova , G. D. Gachev , P. V. Palievskii , V. D. Skvoznikov onu tekrar işe çağırdılar. (Pan'kov, 2009, s. 486-487.) 1969'da, edebiyat eleştirmeni için uygun bir iş bulma talimatını veren Yuri Andropov'un himayesinden yararlanan Bahtin, Saransk'tan Moskova'ya taşındı. (Semenova, 2006, s. 226) 1970 yılında Bahtin bir iadei itibarla Yazarlar Birliği'ne kabul edilmiş ve Eylül 1972'de Sovyet yazarlar konut kooperatifinden bir daire almıştır. Hayatının son yıllarında beş yıl boyunca Krasnoarmeiskaya Caddesi 21 numarada oturmuştur. (Laput, 2021, s. 14-15) 1960'larda ve 1970'lerde

Bahtin'in makaleleri IMLI yayınlarınca yayınlanmıştır. Voprosy Literatury dergisi kontext koleksiyonunu parça parça neşretmiştir. Daha sonra Rusya'da derli toplu olarak; *Rabelais ve Dünyası* (Bahtin, 2005, s. 7), *Dostoyevski Poetikasının Sorunları* (Bahtin, 2004, s.1-6), *Bir Eylem Felsefesine Doğru* (Bahtin, 2001, s. 8-12), *Diyaloji, Karnaval ve Politika* (Bahtin, 2017, s. 5-6), *Sanat ve Sorumluluk/ İlk Felsefi Denemeler* (Bahtin, 2005, s. 2-3), *Karnaval'dan Romana, Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazıları* (Bahtin, 2001, s. 4) vb. yapıtları ortaya çıkmıştır. Farklı yıllara ait çalışmalar yazarın ölümünden kısa bir süre sonra yayınlanmaya başlandı. Bahtin, Sovyet zulmüne uğramış bir yazardır. [Hayatı oradan oraya sürgünlerle geçmiştir.] 7 Mart 1975'te 79 yaşında ölmüş ve Vvedensky mezarlığına sesizce gömülmüştür. (Artamonov, 1993, s. 120)

Ölümünden sonra Bahtin'in ana eserleri kısa sürede tercüme edildi ve Batı'da çok yaygın olarak tanındı. İngiltere'de , Sheffield Üniversitesi'nde, bilimsel ve eğitimsel çalışmalar yürüten Bahtin Merkezi bulunmaktadır. (The Bakhtin Centre, 2023, s. 1-4) Bahtin'in çalışmaları, Tsvetan Todorov ve Yulia Kristeva tarafından teşvik edildiği Fransa'da özellikle popülerlik kazanmıştır. Bahtin, ilk toplu eserlerinin yanı sıra kendisi hakkında çok sayıda monografi ve eserin yayınlandığı Avrupa dışında Japonya-Türkiye gibi ülkelerde de çok ünlüdür. Vitebsk'te 1992'den 2000'e kadar M. M. Bahtin'in biyografisi, teorik mirası ve dönemi üzerine bir bilimsel araştırma dergisi" yayınlanmıştır. 2000'den sonra ise Moskova'da üç aylık bir M. M. Bahtin araştırmacıları, takipçileri ve muhalifleri dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. 2004-2008 arasında M. M. Bahtin'in biyografisi, teorik mirası ve dönemi üzerine bilimsel araştırma dergisi olan; "Diyalog, Karnaval, Kronotop" çıkarılmıştır. M. Bahtin'in eserlerinde edebiyat, sanat, tiyatro ve dramaturjinin sorunları, genel olarak sahne sanatları felsefesi geniş yer tutar. Bahtin'in arşivi RSL El Yazmaları Departmanı, fon 913'te tutulmakta/ saklanmaktadır.

Sovyet Arşivlerine Göre Bahtin; Marjinallik ve Sürgünlük

Bahtin'in tüm kayıtları Sovyetler Birliği "Arkhib Bakhtina Khranitsya v Otdel Rukopisey RGB, fond 913"te bulunmaktadır. Metaryaller 1905-2000 yılları arasını kapsamaktadır. Arşiv kayıtları toplam 472 sayfadan oluşmaktadır. (Bahtin, 1905-2000, s. 1-2) Dosya'daki s. 3-37 arası biyografik dökümanlardan, s. 37-120 arasında Bahtin ile ilgili gizli devlet yazışmalarından, s. 37-49 arasında Bahtin'in yazdığı mektuplar ve ona gelen mektupların orjinallerinden, s. 49-120'de onunla ilgili bütün telegrafların kopyalarından, s. 121-169 arasında eserlerindeki yaratıcılığı yansıtan el yazmaları, s. 170-216 arasında başka kişilerin onun hakkındaki görüşlerini içeren rapor ve jurnallerden, s. 216-220'de hazırlık materyalleri ve toplu çalışmaları, s. 2020-232'de yayımlanmamış yazı ve materyallerinin listesi, s.133-472 arasında yazarla ilgili toplanmış her tür-

lü belge, rapor, kayıt vs. bulunmaktadır. (Bahtin, 1905-2000, s. 1-472) Sovyet Devlet aygıtının bir yazarla bu kadar yakından ilgilenmesi/ uğraşması son derece ilginçtir. Beşeri bilimlerdeki Rus akademisyenler arasında dünya çapındaki şöhret açısından Mihail Bahtin (1895-1975) ile rekabet edebilecek kimse muhtemelen yoktur. Bahtin'in çalışmaları ve fikirleri ancak ölümünden sonra popülerlik kazandı ve profesyonel yaşamının büyük bir bölümünde, bilginin genellikle tehlikeli olarak görüldüğü ve bu nedenle sıklıkla saklandığı bir dönemde zor koşullara katlanmıştı. Bahtin, Edward Said'in kullandığı anlamda; "Entelektüel: Sürgün Marjinal Yabancı"dır. (Said, 2023, s. 4-5) Devletin kültür komiserliği tarafından sıkı bir şekilde denetlenmiştir.

Sonuç olarak, şu anda sağlanan ayrıntıların doğruluğu genellikle belirsizdir. Bahtin'in yaşamı boyunca Rus arşiv bilgilerine erişimin sınırlı olması da bu ayrıntıların belirsizliğine katkıda bulunmaktadır. Akademisyenler, ancak arşivler kamuya açıklandıktan sonra, Bahtin'in hayatı hakkında bildiklerini sandıkları şeylerin çoğunun, büyük ölçüde Bahtin'in kendisi tarafından açıklananlardan ibaret olduğunu anlamışlardır. Arşiv kayıtlarına göre filozofun Bahtin çevresiyle şekillenen hayatı; Dostoyevski Sanatının Sorunları, Dostoyevski'nin Poetikasının Sorunları, Rabelais ve Dünyası, Edebiyat ve Estetik Soruları, Sözlü Sanatın Estetiği, Diyalojik Hayal Gücü: M. M. Bahtin'in Dört Denemesi, Konuşma Türleri ve Diğer Geç Dönem Denemeleri, Sanat ve Cevap Verilebilirlik, Kanunun Felsefesine Doğru, Bahtin ile Konuşmalar, Dilbilgisinin Diyalojik Kökeni ve Diyalojik Pedagojisi: Ortaokulda Rus Dili Öğretiminde Stilistik, Shakespeare Üzerine Bahtin: Rabelais'e Eklemeler ve Değişiklikler'den Alıntı vs. sakıncalı eserlerden oluşmaktadır.

Bahtin'in temel fikirlerinden biri, Dostoyevski'nin yapıtlarının çokseslilik olarak analizi örneğinde ortaya çıkan *diyalog fikri*'dir. (Bahtin, 2014, s. 1-3) Rus dini felsefesi aracılığıyla diyalog fikri katoliklik anlayışına (senfoni, öznel-rarasılık, çoğulculuk, çok kutupluluk) kadar uzanmaktadır. Varlık "somut gerçeklik", bir eylem ve bir özne (kişi) olmadan düşünülemeyecek bir olay olarak yorumlanır. Bahtin, özellikle bir nesnenin bir olaydaki işlevinden ayıramaz olduğunu belirtmiştir. (Bahtin, 2009, s. 6) Somut olayların dışında yalnızca "boş olasılıklar" ve "köksüz varlıklar" vardır. Bahtin, rasyonalizmi bir önyargı olarak görüyordu ve özün algılanması ancak sezgi ("estetik görüş", "aşk tefekkürü") sayesinde mümkün olabiliyordu. Felsefesindeki irrasyonel anları estetikle pekiştiriyordu. Eylem Felsefesi üzerine çalışmasının bir parçası olarak Bahtin, şüphesiz fenomenolojik tipte kendi felsefi sistemini geliştirmeye başlamıştı. Görünüşe göre bu onun tarafından ilk felsefik açıklamaları şeklinde kastedilmiştir.

Yazar ve Kahraman'a geçiş, belki de Bahtin için aynı zamanda fenomenoloji sisteminden fenomenolojik yöntemle geçiş demektir. Bahtin'in felsefesinde ciddiyetin yani "formalite" ve "dogmatizm" in yeri yoktur. Karnaval örneğinde

olduğu gibi hayat; “komik kültür” çalışması tarafından işgal edilmiştir. Hayatın kendisi bir eğlence/ oyundur. Kahkahanın ve karnavalın/ şenlik özünde olayın kendisinin gösterilmesi, yani aynı anda yenilenme, değişim, kırılma, yeniden doğuş ve kriz belirlemektedir. Bahtin bunların önceliği konusunda ısrar edip ve bu olguları ihtiyaçlara indirgeme girişimlerini eleştirmektedir. Kahkaha, karnaval ve kutlama yabancılaşmamış olmayı temsil eder.

Bahtin’in en önemli kavramları heteroglossia, diyalogculuk, kronotop, karnavalesk, metinlerarasılık ve çoksesliliklerdir. *Heteroglossia* terimi, tek bir “dil” içinde farklı çeşitlerin bir arada bulunmasını tanımlar. (Yunanca: hetero- “farklı” ve glōssa “dil”) Terim, Rus edebiyat teorisyeni Mikhail Bahtin’in 1934’te İngilizce olarak “Romanda Söylem” olarak yayınlanan Слово в Романи [Slovo v Romane] adlı makalesinde ortaya attığı разногласие [Razno-glasie: Kelimenin tam anlamıyla “çeşitli konuşma”] kelimesini tercüme eder. Makale İngilizce olarak M. M. Bahtin’in *The Dialogic Imagination: Four Essays* adlı kitabında yayınlanmıştır.

Heteroglossia, dilde çeşitli dünya bakış açılarının, dünyayı sözcüklerle kavramsallaştırma biçimlerinin, her biri kendi nesneleri, anlamları ve değerleri ile karakterize edilen belirli dünya görüşlerinin varlığıdır. Bahtin’e göre, tek bir dil içindeki bu “diller” çeşitliliği, sistem temelli dilbilimin temel varsayımlarını sorgulamaktadır. Herhangi bir zamanda veya yerde söylenen her söz, o zamana ve yere özgü güçlerin ve koşulların karmaşık birleşiminin bir fonksiyonudur. Heteroglossia bu nedenle “herhangi bir ifadede anlamın işleyişini yöneten temel koşuldur” ve her zaman “bağlamın metin üzerinde önceliğini” garanti eden şeydir. Merkezileştirici ve merkezi olmayan güçler arasında her zaman bir gerilimin olduğu canlı söylemin gerçekliğini kavramsallaştırma girişimidir. Bahtin’e göre dilbilim, dilin bir sistem olduğu varsayımı üzerinde çalıştığı ölçüde, insanların günlük gerçekliklerinde yaşadığı ve deneyimlediği şekliyle dilin temelde heteroglot doğasını kaçınılmaz olarak bastırır.

Diyalogculuk, (İng. *Dialogism*) Bahtin’in eserlerinde sıklıkla karşılaşılan başka bir anahtar kavramdır. Yirminci yüzyıl Rus filozofu ve edebiyat teorisyeni Mihail Bahtin diyalog kavramı üzerine kapsamlı yazılar yazmıştır. Her ne kadar Bahtin’in çalışmaları hayatı boyunca pek çok farklı yöne gitse de, diyalog her zaman onun dünya görüşünü anlamanın “ana anahtarı” olarak kalmıştır. Bahtin, açık uçlu diyalogu gerçek insan yaşamını sözlü olarak ifade etmenin tek yeterli biçimi olarak tanımlamaktadır. Buna kişi bütün hayatı boyunca bütünüyle katılır: Gözleri, dudakları, elleri, canı, ruhu, bütün bedeni ve eylemleriyle. Tüm benliğini söylemle yatırır ve bu söylem insanın diyalojik dokusuna girer. Hayata, dünyaya hep bu diyalojik söylem üzerinden bakar. Bahtin bu kavramı dışarıdalık, monologizasyon ve söyleşme üzerinden açıklamaktadır.

Edebiyat teorisi ve dil felsefesinde *kronotop*, zaman ve mekan konfigürasyonlarının dilde ve söylemde nasıl temsil edildiğidir. Terim, onu dil ve edebiyattaki anlam teorisinde merkezi bir unsur olarak kullanan Rus edebiyatçı Mihail Bahtin tarafından ele alınmıştır. Terimin kendisi Rusça *хронотоп* kelimesinden gelir ve bu kelime de Yunanca *χρόνος* (zaman) ve *τόπος* (uzay) kelimelerinden türetilmiştir. Dolayısıyla kelime tam anlamıyla “zaman-uzay” olarak tercüme edilebilir. Bahtin bu terimi 1937 tarihli “Romanda Zamanın ve Kronotopun Biçimleri” adlı makalesinde geliştirmiştir. [Formy vremeni i khronotopa v romane] Burada Bahtin, farklı edebi türlerin, her tür kendi özel anlatı karakterini veren farklı zaman ve mekan konfigürasyonlarıyla nasıl işlediğini göstermiştir. Bahtin’e göre kronotop, anlamın logosfere girdiği kanaldır. Kavram kişinin olayların akışını ve onun belirli dünya görüşleri veya ideolojileri temsilini nasıl algıladığına dayanır. Literatürde kronotopun kendine özgü bir jenerik önemi vardır. Hatta tür ve tür ayrımını tam olarak kronotopun belirlediği bile söylenebilir, çünkü edebiyatta kronotoptaki birincil kategori zamandır. Biçimsel olarak kurucu bir kategori olarak kronotop, edebiyatta da insan imajını önemli ölçüde belirler. İnsan imgesi her zaman doğası gereği kronotopiktir. Edebi sanatsal kronotopta, mekansal ve zamansal göstergeler dikkatle düşünülmüş, somut bir bütün halinde birleştirilir. Zaman adeta yoğunlaşır, ete bürünür, sanatsal açıdan görünür hale gelir; aynı şekilde mekan da zamanın, olay örgüsünün ve tarihin hareketlerine duyarlı ve duyarlı hale gelir. Eksenlerin bu kesişimi ve göstergelerin birleşimi, sanatsal kronotopu karakterize eder.

Karnavalesk (İng. *Carnavalesque*), hakim üslup veya atmosferin varsayımlarını mizah ve kaos yoluyla altüst eden ve özgürleştiren bir edebi tarzdır. Mihail Bahtin’in Dostoyevski’nin Poetikasının Sorunları adlı eserinde “karnaval” olarak ortaya çıkmış ve Rabelais ve Dünyası’nda daha da gelişmiştir. Bahtin’e göre “karnaval” (popüler şenliklerin, ritüellerin ve diğer karnaval biçimlerinin toplamı) hem kolektif hem de bireysel düzeyde insan ruhunda derinden kök salmış halidir. Tarihsel olarak karmaşık ve çeşitli olmasına rağmen, zamanla birleşik bir “tüm formlara nüfuz eden karnaval dünya duygusunu” ifade eden “sembolik, somut olarak duyuşal formlardan oluşan bütün bir dil” geliştirmiştir. Bahtin, bu dilin yeterince sözlü hale getirilemeyeceğini veya soyut kavramlara tercüme edilemeyeceğini, ancak temel nitelikleriyle rezonansa giren sanatsal bir dile dönüştürülmeye uygun olduğunu ileri sürer. Başka bir deyişle, karnaval üslubu edebiyat diline aktarılabilir. Bahtin, bu aktarımı edebiyatın karnavallaşması olarak adlandırmaktadır. Bir dizi edebi biçimi ve bireysel yazarları ele almasına rağmen, edebiyatta karnavallaşmanın başlıca örnekleri olarak kabul ettiği kişiler Gargantua ve Pantagrue’in Fransız Rönesans yazarı François Rabelais ve 19. yüzyıl Rus yazarı Fyodor Dostoyevski’dir. Bahtin karnavaldaki dünya anlayışını dört ana kategorisini

tanımlar. Bunlar sırasıyla: İnsanlar arasında tanıdık ve özgür etkileşim, Ek-santriklik, Karnavalistik eş zamanlılıklar ve Saygısızlık şeklindedir. Bahtin'in edebiyatın karnavallaşması terimi, karnavalın dünya anlayışının temel niteliklerinin edebi bir dile ve edebi bir türe aktarılmasına gönderme yapar. Yazar bu kavramı; dünyanın karnaval anlayışı, seriokomik türler, Sokratik diyalog, Menipposçu hiciv, Dostoyevski ve çokseslilik anlizleriyle iyice derinleştirir.

Edebiyatta *çokseslilik* (Rusça: полифония/ polifonia), eşzamanlı bakış açıları ve seslerin çeşitliliğini içeren bir anlatı özelliğidir. Caryl Emerson bunu "tüm seslere geçerlilik kazandıran, merkezsiz bir yazar duruşu" olarak tanımlar. Konsept, Mihail Bahtin tarafından çok seslilik müzikal terimine dayanan bir metafor kullanılarak tanıtılmıştır. Bahtin'in çoksesliliğe verdiği başlıca örnek Fyodor Dostoyevski'nin düzyazısıdır. Bahtin'e göre Dostoyevski'nin romanlarının başlıca özelliği; bağımsız ve birleşmemiş ses ve bilinçlerin çoğulluğu, tamamen geçerli seslerden oluşan gerçek bir çoksesliliktir. Dostoyevski'nin başlıca karakterleri, yaratıcı tasarımının doğası gereği, yalnızca yazarın söyleminin nesneleri değil, aynı zamanda kendi doğrudan anlamlandırıcı söylemlerinin de özneleridir. Edebiyatta çokseslilik, diyalojik bir hakikat duygusunun, bu anlamın sayfada gerçekleşmesini mümkün kılan özel yazar konumuyla birleşiminin sonucudur. Dostoyevski'de ortaya çıktığı şekliyle diyalojik hakikat duygusu, dünyayı anlamamanın monolojik anlayıştan kökten farklı bir yoludur.

Bahtin'e göre Dostoyevski'nin romanları, yüzyıllardır din, bilim, felsefe ve edebiyata hakim olan "hakikat" hakkındaki düşünce tarzı olan batı düşüncesinin monolojik geleneği içinden/ yüzünden anlaşılamaz. Monolojik hakikat anlayışında, bir düşüncenin/ iddianın/ önermenin "doğruluğu" veya "yanlışığı", onu dile getiren kişiden bağımsız olarak mevcuttur. Monolojik gerçek, bedensiz bir gerçektir veya Bahtin'in "hiç kimsenin düşünceleri" dediği şeydir. Bir önermenin doğruluğu yalnızca nesnesine göre doğruluğu veya yanlışığına göre belirlenir. Bu nedenle onu kimin söylediğinin bir önemi yoktur: Bu, onu kimin söylediğinden bağımsız olarak gerçekle aynı ilişkiye sahip olan bir soyutlamadır. Felsefe ve bilimde bu tür 'ayrı düşünceler' genellikle hakikatin monolojik sistematizasyonuna yönelik bir bakış açısıyla oluşturulur ve bu da benzer şekilde hiç kimseye ait değildir.

Böyle bir sistem kolektif olarak üretilse bile, potansiyel olarak herkesin dile getirebileceği ama her zaman aynı olan tek bir bilinç biçiminde ifade edilir ve kavranır. Böyle bir sistemin savunucusu bilişsel bireyselleştirmenin tek bir ilkesine sahiptir o da "hata"dır. Doğru yargılar bir kişiliğe bağlı değildir; fakat bazı birleşik, sistematik olarak monolojik bağlama karşılık gelir. Yalnızca hata bireyselleştirir. Bu hakikat modelinin tersine, Bahtin, çok sayıda bilinç gerektiren, tek bir bilincin kapsamına alınamayacak bir hakikati öne sürer; daha ziyade farklı bilinçler arasındaki temas noktasında ortaya çıkar ve doğası gereği olay potansiyeliyle doludur. Bahtin'in monolojik hakikat anlayışı

şına yönelik eleştirisi, olayın “olaylığını” - onu benzersiz, sonlandırılmaz ve gerçekleşmemiş potansiyelle dolu kılan her şeyi - soyutlaması ve silmesidir. Onun anlayışına göre bilinmeyen ve öngörülemeyen olasılıklar, özerk, nihaleşmemiş bilinçlerin etkileşiminden ortaya çıkar ve bu, insan varoluşunun gerçek, yaşanmış doğasıdır. Açık uçlu diyalog bu hakikatin sözel tezahürüdür, çokseslilik ise onun edebi formdaki sanatsal temsilidir.

Bir Eylem Felsefesine Doğru, Kant’ın çalışmalarını etik ve estetiğe odaklanarak merkezden uzaklaştırarak kendi ahlaki sistemini geliştirme sürecinde olan bir Bahtin’i ortaya çıkarmıştır. Bahtin, kişinin varlığa katılımının benzersizliğinin kabulüne ilişkin üç iddiayı dile getirmektedir. A) Varlığa hem aktif hem de pasif olarak katılıyorum. B) Benim biricikliğim verilmiştir ama aynı zamanda yalnızca bu benzersizliği gerçekleştirdiğim ölçüde var olur. C) Çünkü ben gerçek ve yeri doldurulamaz biriyim ve benzersizliğimi gerçekleştirmeliyim. Bahtin ayrıca şunu belirtir: Benim eşsiz düşüncem, Varlık’taki eşsiz yerimden ortaya çıkan şey, gerçek birliğin tamamıyla ilişki içindedir.

Bahtin burada, insan ruhunun üç bileşenden oluşan “arkitektonik” veya şematik bir modelini tanıtmaktadır: “kendim için ben”, “öteki için ben” ve “benim için başkası”. Kendim için-ben güvenilirmez bir kimlik kaynağıdır; Bahtin, insanların bir kimlik duygusu geliştirmesini sağlayan şeyin öteki için ben olduğunu öne sürer. Öteki için ben, başkalarının konuya bakış açısının bir karışımı olarak hizmet eder. Tersine, benim için başkası, başkalarının öznenin onlara ilişkin algılarını kendi kimliklerine nasıl dahil ettiğini açıklar. Bahtin’in burada tanımladığı gibi kimlik yalnızca bireye ait değildir. Bunun yerine herkes tarafından paylaşılır. Bahtin’in hayatı boyunca yaptığı çalışma, zamanının baskın dilsel, edebi, felsefi ve politik teorilerinde algıladığı insan deneyiminin monologlaştırılmasının bir eleştirisi olarak anlaşılabilir. O, sonlandırılmaz, açık ve çok sesli anlam oluşturma sürecini belirli, kapalı, bütünleştirici yollarla azaltma çabalarını her daim eleştirmiştir. Bahtin’in diyalojizmi edebiyat, felsefe, sosyoloji ve iletişim araştırmacılarının farklılığı yeni yollarla kavramasını sağlar. Herhangi bir metni anlama konusunda araştırma yaparken konunun arka planı dikkate alınmalıdır, çünkü diyalojik bir bakış açısı (her türden) farklılığın insan deneyiminin temeli olduğunu savunur. Kişinin belirli bir ifadeyi, metni veya mesajı anlaması, kişinin kültürel geçmişine ve deneyimine bağlı olduğundan, kültür ve iletişim ayrılmaz bir şekilde bağlantılı hale gelir. Kuşkusuz Bahtin, 20. yüzyılın en önemli edebiyat teorilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bahtin’in Toplu Eserlerinin Tanımlanması ve Tasnifi

Bahtin, ülkemizde çevrilirken çoğunlukla İngilizce ve Fransızca tercümele-ri üzerinden yapılmakta ve tanıtılmaktadır. Bahtin; çokseslilik, gülme kültürü,

kronotop, karnavallaşma, menippea, manevi zirve ve bedensel dip gibi edebi kavramların sahibidir. Bahtin, genel teorik konulara, üslup bilimine ve konuşma türleri teorisine adanmış çeşitli dilbilimsel çalışmaların yazarıdır. “Bahtin Çevresi” olarak bilinen bilimsel ve felsefi çevrenin entelektüel lideridir. Bu konuda; Craig Brandist’in *Bahtin ve Çevresi: Felsefe, Kültür ve Politika* isimli bir çalışma da vardır. (Brandist, 2011, s. 1-2) Bu kitapta “Yayın ve Çeviri Sorunları, Biyografik Özet, Çevre Fenomeni, Yapıt Dönemleri, Felsefi Eğilimler, Yeni-Kantçılık, Lebensphilosophie, Fenomenoloji, Gestalt Teorisi, Yeni-Kantçılık Krizi, Din, Sahiplenme Örüntüleri konuları dışında yedi bölüm halinde; Bahtin Çevresi’nin İlk Dönem Etik ve Estetik Felsefesi (1919–1926), Marksizm, Göstergibilim ve Sosyoloji (1926–1929), Sözel Etkileşimden Diyaloga: Dostoyevski ve Roman, Roman ve Edebiyat Tarihi (1934–1941), Felsefeci Olarak Romancı (1940–1963), Son Metodolojik Yapıtlar, Bahtin Araştırma Programının Dünyu Bugünü” başlıkları tartışılmaktadır. Rusça’da Farklı yıllara ait çalışmaları, yazarın ölümünden kısa bir süre sonra yayınlanmıştır. Bahtin’in toplu eserleri VII Cilt halinde *Moskva İzdatel’s tovo Russkie Yazıkı Slavyanskoy Kulturu* tarafından basılmıştır.

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom I [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том I] Toplu Eserleri I. Cilt, M. M. Bahtin’in Toplu Eserleri’nin ilk cildi bir düşünürün yolunun başlangıcıdır. Bu cilt, yazarın yaşamı boyunca yayınlanmayan ilk felsefi çalışmalarını içermektedir. Bu eserlerin ölümünden sonra yapılan ilk yayınları (1975, 1979 ve 1986’da) metin açısından kusurluydu. Bu baskı için metinleri el yazmalarından yeniden hazırlandı, düzeltildi ve okunamayan yeni parçalarla desteklenmiştir. M. M. Bahtin’in üç temel erken çalışması, özünde yenilenmiş metinlerde ortaya çıkmaktadır. Toplu Eserler’in daha önce yayınlanmış ciltlerinde (5, 2 ve 6) olduğu gibi eserlerin metinleri detaylı bir şekilde yorumlanmıştır. Metinlere Bahtin’in elyazmalarının tıpkıbasılmış kopyaları eşlik etmektedir. Bu ilk kitapta; Sanat ve sorumluluk, Eylem felsefesine doğru, Estetik faaliyetlerde yazar ve kahraman, Kahramanın mekansal formu, Tüm geçici kahramanlar (içsel insanın problemi - ruh), Kahramanın anlamsal bütünü, Yazarın sorunu, Rus edebiyatında yazar ve kahramanın sorunu, Sözel yaratıcılığın estetik metodolojisinin soruları, Sözel sanatsal yaratıcılıkta form, içerik ve materyal sorunu, Sanat tarihi ve genel estetik, İçerik sorunu, Malzeme sorunu, Form sorunu, M. M. Bahtin’in 1924-1925 yılları arasında L. V. Pumpyansky’nin kayıtlarındaki dersleri ve konuşmaları, L. V. Pumpyanski tarafından okunan F. Myers’n yazılarının özetini tartışan konuşmalar, Sanatsal yaratıcılıkta kahraman ve yazar. M. M. Bahtin’in ders döngüsü, Makul bir huzur sorunu, M. M. Bahtin’in Raporu, M. M. Bahtin’in dersleri hakkında yorumlar yer almaktadır. (Bahtin, 2003, s. 1-957)

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom II [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том II] Toplu Eserleri II. Cilt, Bu ciltte M. M. Bahtin’in ilk bilimsel toplu eserlerinin yayınlanmasına devam edilmektedir. Bu kitap Bahtin’in

1996 yılında koleksiyonun 5. cildinin piyasaya sürülmesiyle hazırlanmaya başlanmıştır. Yazarın 1920'lerin Rus edebiyatı üzerine çalışmaları olan ikinci cildin bir parçası olarak, Dostoyevski (1929) hakkındaki kitabının ilk baskısı, L. N. Tolstoy'un tüm sanat eserleri koleksiyonunun ciltlerine adanmış iki ön-söz de eklenmiştir. Tolstoy (1929), onlar için taslak arşiv materyalleri ve (ek olarak) - Rus edebiyatı tarihi üzerine evde sözlü bir kursun kayıtları da (R. M. Mirkina'nın kayıtları) vardır. Diğer bir ek, yazarın Dostoyevski hakkında bir kitap üzerindeki çalışmasına çeviri ve yorumlarla eşlik eden Alman felsefi ve filoloji çalışmalarından (M. Scheler ve L. Spitzer tarafından) alıntılarının yayınlanmasıdır. Bir bütün olarak cilt kapsamlı bir şekilde yorumlanmıştır. Kitabın içeriğinde; Dostoyevski'nin yaratıcılığının sorunları, Dramaturg Tolstoy, L. N. Tolstoy'un ideolojik romanı, Oyun yazarları için taslak kayıtlar, M. M. Bahtin'in Rus edebiyatı tarihi üzerine derslerinin kayıtları, R. M. Mirkina'nın kayıtları, Turgenev, Gonçarov, Nekrasov, Pomyalovsky, Halkçılık, Leo Tolstoy, Dostoyevski, Seksenli Yıllardaki Epoholar, Parnas, Dekadans ve Sembolizm, Valery Bryusov, Balmont, Sologub, Vyacheslav Ivanov, Beliy, Annensky, Vladimir Solovyev, Blok, Akmeizm, Akhmatova, Gumilev, Kuzmin, Fütürizm, Yesenin, Remizov, Zamyatin, Leonov, Sergeev Tsenskiy, Seyfullina, Vsevolod Ivanov, Ehrenburg, Fedin "Şehirler ve Yıllar", Alexei Tolstoy, Gorki "Artamonov'un Davası", Tynyanov "Küçük", Zoshchenko, Ekler: Yayına girmemiş olan ders kayıtlarından birkaç alıntı, Karamzin, Krylov, Şişkov, Griboyedov, Puşkin, Gogol, Slavlar ve Batılılar, Yorumlar, Dostoyevski'nin Yaratıcılık Sorunları kitabında kullanılmak üzere hazırlanmış bazı notlar, İsim İşaretçisi (İndex) vb. sanatçılar hakkında kısa kısa yazılmış birkaç sayfalık değerlendirmelerden oluşmaktadır. (Bahtin, 2000, s. 1-798)

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom III [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том III] Toplu Eserleri III. Cilt, M. M. Bahtin'in Toplu Eserleri'nin bu üçüncü cildi, Koleksiyonun on beş yıl önce 1996'da başlayan yayını tamamlamak için hazırlanmıştır. 3. Cilt, Bahtin'in 1930'larda yarattığı roman teorisini içermektedir. Düşününürün yaratıcı yaşamının merkezinde yer alan bu on yıl boyunca teorik düşüncesi, romanın üslubuyla ilgili sorunlardan ("Romandaki Söz" mücevheri) türün felsefesinin ana sorunlarına doğru ilerlemiştir. Yazar bu dönemde Eğitim romanı hakkında bir kitap yazmış (korunmamıştır) ve kronotop teorisi geliştirmiştir. Ancak yıllar içinde yaratılanların tek bir satırı bile yayınlanmadı ve Bahtin'in roman teorisi ancak 1960'ların sonlarında gün ışığına çıkmaya başlamıştır. Bu on yılın başında Bahtin'in yeni teorisinin son klasik formülasyonları elde edildi; bu nedenle cildin geniş bir kronolojisi vardır: 1930-1961. Koleksiyonun önceki tüm ciltleri gibi, bu cilt de ayrıntılı olarak yorumlanmıştır ve aynı zamanda Bahtin'in elyazmalarının tıpkıbasım kopyaları da eşlik etmektedir. Kitabın muhtevasında; Kompozisyon toplantısının editörleri, Romanın stilistik sorunları, Romandaki kelimeler:

Romanın stiliyle ilgili sorunlar, Modern stil ve roman, Şiirdeki kelime ve romandaki kelime, Romandaki farklılık, Romandaki konuşan insan, Avrupa romanının iki üslup çizgisi, Ebeveynlik romanı ve gerçekçilik tarihinde önemi, Romanın tarihsel tipolojisi; kahramanın imajını oluşturma prensibine göre, Aydınlanma döneminden önce bir ebeveynlik romanının hikayesi, Aydınlanma çağıının ebeveynlik romanı, Goethe ve ebeveynlik romanı, Goethe sonrası ebeveynlik romanının gelişimi, Duygusal ve aile biyografik romanları, Romandaki zaman ve kronotop formları, Tarihsel şiir üzerine denemeler, Yunan romanı, Apuley ve Petronium, Antik biyografisi ve otobiyografisi, Tarihsel inversiyon ve folklorik kronotop sorunu, Şövalye romanı, Bir aldatmacanın, soytarının, romandaki bir aptalın işlevleri, Rablesian Kronotopu, Rablesian kronotopunun folklorik temelleri, Romandaki pastoral kronotop, Son açıklamalar, Zaman ve Kronotop Formlarına ayrılmış sayfalar, Roman kelimesinin arka planı, Roman kelimesinin arka planından (Saransk), Romandaki kelime (romanın stiliyle ilgili sorunlara tezler), Roman teorisi sorularına dair, Diyalog, yazma ve otobiyografi problemi, Edebi bir tür olarak roman, M. M. Bahtin'in "Edebi Bir Tür olarak Roman" raporuna ilişkin tezler, M. M. Bahtin'in 24 Mart 1941 tarihli «Edebi Bir Tür Olarak Roman» raporunun tartışılmasına dair son sözleri, Romanın teorisi ve tarihi ile ilgili sorunlar, M. M. Bahtin'in V. V. Kozhinov'a yazdığı mektup 01.04.1961, Geschichte der Autobiographie von Georg Misch, M. M. Bahtin tarafından I. I. Kanayev'e yazılan iki mektup, M. M. Bahtin'in el yazması sayfaları vs. vardır. (Bahtin, 2012, s. 1-880)

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom IV-1 [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том IV-1] Toplu Eserleri IV-1. Cilt, Bahtin'in kendini tamamen F. Rabelais hakkındaki eserine adanmışlığı anlatılmaktadır. Bu yarı ciltte 1930'lardan 1950'lere ait metinler ve materyaller ile yayınları bulunmaktadır. Kitapta ilk kez "Francois Rabelais in the History of Realism" (1940) kitabının ilk baskısı, "The Work of Rabelais and the Problem of Folk Culture" kitabının ikinci baskısına yapılan eklemeler ve değişiklikler, "Orta Çağ ve Rönesans" (1949-1950), hazırlık malzemeleri, ilk baskılar, eklemeler, özetler vardır. M. M. Bahtin'in "Rabelais'e Eklemeler ve Değişiklikler" (1944) dışındaki tüm metinleri ilk kez yayınlanmıştır. "Yorumlar ve Uygulamalar" bölümü kitabın 1930'lar-1950'lerdeki tarihinin bir özetini ve dört eki içerir. 1940'larda Rabelais'in kaderi hakkında yazışmalar, M. M. Bahtin'in kitabının incelemeleri (1944); tezin savunması için materyaller (1946); Yüksek Tasdik Komisyonu'ndaki tezin değerlendirilmesine ilişkin belgeler (1947-1952) vb. Kitabın içeriği sırasıyla şu başlıklardan oluşmaktadır: Gerçekçilik Tarihinde François Rabelais (1940), Bahtin'in «Gerçekçilik Tarihinde Rabelais» adlı tez çalışmasında (1946) alıntılanan veya atıfta bulunulan (referanslarda veya imalarda) referans verilen bir literatür listesi (1946), Rabelais'in yaratıcılığı ve Orta Çağ ve Rönesans halk kültürünün problemi (1949-1950 baskısına eklemeler ve değişiklikler), Rable hakkındaki

kitabın materyalleri (1930-1950'ler), Erken baskılardan (1938-1939), Rebalis'e ait defterler, Sonuç taslağı, Eklemeler (1944), Rabela'ya eklemeler ve değişiklikler, Menippova'nın hiciv ve roman tarihindeki önemi, Hazırlık materyalleri ve özetleri, Kalıcı sıfat problemi, Hayvanlarla ilgili hikayeler, Notlardan Rabelais'e kadar, G. Lote «La vie et l'œuvre de François Rabelais». Paris, 1938, H. Reich «Der Mimus. Ein litterar-entwicklungsgeschichtlicher Versuch». Bd. 1-2. Berlin, 1903, E. Cassirer «Philosophie der symbolischen Formen. 2. Teil: Das mythische Denken». Leipzig, 1925, M. M. Bahtin'in eserlerinin toplanmasının dördüncü cildinin ilk kitabındaki metinlerin yayınlanmasının temel ilkeleri, Rabelais'in tarihi: 1930-1950'ler, M. M. Bahtin'in Rabela'nın kaderi hakkındaki yazışmaları (1940'lar), B. V. Tomashevsky ve A. A. Smirnov'un M. M. Bahtin'in Goslitizdat için Köle Hakkındaki kitabına ilişkin yorumları (1944), M. M. Bahtin'in "Gerçekçilik Tarihinde François Rabelais" tezinin savunulması için materyaller (15 Kasım 1946), M. M. Bahtin'in VAC'deki tezinin gözden geçirilmesi için materyaller (1947-1952). (Bahtin, 2008, s. 1-1120).

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom IV-2 [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том IV-2] Toplu Eserleri IV-2. Cilt, M. M. Bahtin'nin Toplu Eserlerinin dördüncü cildinin 2. kısmı da Bahtin'in F. Rabelais hakkındaki düşüncelerine adanmıştır. Eserde "François Rabelais"nin eseri ve Orta Çağ ve Rönesans halk kültürü" (1965) ile Rabelais hakkındaki kitabın ilk baskısının son bölümünden bağımsız bir çalışmaya dönüşen "Rabelais ve Gogol (Söz Sanatı ve Popüler Kahkaha Kültürü)" (1940, 1970) makalesi de burada yayınlanmıştır. "Yorumlar ve Ekler" bölümünde "Rabelais'in 1960'lardaki tarihi anlatılmaktadır; ana fikir ve kavramların tarihi, 1930'ların eskizlerinden 1965 revizyonuna kadar izlenmektedir. Kitabın içinde diyalog kurmanın arka planı da verilmektedir. Bölümler ise şu şekildedir: François Rabelais'in eserleri ve Orta Çağ ve Rönesansın halk kültürü (1965), Rabelais ve Gogol (Kelime Sanatı ve Halk Kahkaha/ Şenlik/ Gülmece Kültürü) (1940-1970), Uygulamaya dair ek yorumlar [Dibaceler: Sağa sola düşülmüş notlar]. (Bahtin, 2010, s. 1-739)

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom V [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том V] Toplu Eserleri V. Cilt, bu yayın, Mihail Mihayloviç Bahtin'in eserlerinin ilk bilimsel koleksiyonudur. Beşinci cilt, düşünürün faaliyetinin okuyucular tarafından en az bilinen dönemi olan 1940'lardaki – 1960'ların başlarındaki çalışmalarını içermektedir. Pek çok eser bu ciltte ilk kez yayınlanmıştır ancak daha önce yayınlanmış olan çalışmalar bile yazarın arşivinde saklanan el yazmalarından yeniden hazırlanarak yeni metinler ve yeni bir kompozisyon halinde verilmiştir. Genel olarak cilt tamamen onun arşivinden yararlanarak hazırlanmıştır denilebilir. Cildin materyalleri Bahtin'in çalışmalarının ana temalarını içerir - felsefi antropolojisi ve felsefi dilbilimi, beşeri bilimlerin felsefi temelleri, metin kavramı, konuşma türleri teorisi, Dostoyevski ve Rabelais'in şiirleri ile Shakespeare, Gogol, Flaubert,

Mayakovsky, duygusallık ve hiciv sorunları bu ciltte kapsamlı bir şekilde yorumlanmıştır. İçindekiler kısmına bakıldığında şu çalışmalarla karşılaşılmıştır: Beşeri bilimlerin felsefi temellerine eleştiri, Prens Igor Destanı'nın yorumlanması, Dostoyevski'nin romanının türü (tür çeşitliliği), Tarihi gelenek ve Gogol kahkahalarının halk kaynakları, Roman teorisi sorularına cevaplar, Kahkaha/ şenlik teorisi soruları, Mayakovsky hakkında, Yalancılığın en iyisine göre söylem, Aynadaki adam, Öz-farkındalık ve benlik saygısı konularına dair, Köleye eklemeler ve değişiklikler, Flaubert hakkında, romanların tarzı üzerine, Lisedeki Rusça dil derslerinde stil sorunları, Çok dillilik; roman kelimesinin gelişiminin öncülü olarak konuşma türleri sorunu, Arşiv kayıtlarından «Konuşma Türlerinin Sorunları», Diyolog-I, Diyalog-II, Diyalog konuşması sorunu, Hazırlık malzemeleri, Kurgudaki dil, Maria Tudor, Duygusallık sorunu, Metin sorunu, 1 Numaralı defterde iç içe geçmiş içerik işaretçisi; 1961 yılı Notları, 2 numaralı defterde iç içe geçmiş içerik işaretçisi; Dostoyevski 1961'de, Notlar ve Yorumlar 1962-1963. (Bahtin, 1997, s. 1-732)

Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh. Tom VI [Собрание сочинений в 7-ми томах. Том VI] Toplu Eserleri VI. Cilt, bu son çalışma ile yedi kısımdan oluşan çalışma tamamlanmıştır. Son ciltte yine aynı şekilde M. M. Bahtin'in ilk bilimsel toplu eserlerinin yayınlanmasına devam edilmiştir. Bu cilt, Dostoyevski (1963) hakkındaki kitabının ikinci, gözden geçirilmiş ve önemli ölçüde genişletilmiş baskısına ve burada ilk kez tam olarak yayınlanan, 60'lı yılların - 70'li yılların başlarındaki uzun yıllar süren deneysel geliştirmelerinin kapsamlı bir külliyatına dayanmaktadır. Kitabın muhtevasında; Dostoyevski Poetikasının Sorunları, Yazar hakkında biyografik bilgiler, Dostoyevski'nin polifonik romanı ve eleştirel literatürdeki kapsamı, Kahraman ve yazarın Dostoyevski'nin eserlerindeki kahramanla ilgili konumu, Dostoyevski'nin düşünceleri, Dostoyevski'nin eserlerinin tür ve kompozisyon özellikleri, Dostoyevski'nin kelimeleri, Düzyazı kelimesinin türleri, Dostoyevski'nin sözü, Dostoyevski'nin hikayelerinde kahramanın monolojik/ dialojik durumları, Dostoyevski'nin romanlarında kahramanın sözleri ve anlatıcının sözleri, Dostoyevski'nin diyalogu, Dostoyevski'ye eklemeler ve değişiklikler, Dostoyevski'ye taslaklar, Spiritüaller hakkında, 60'ların - 70'lerin başlarındaki Dostoyevski çalışma kayıtları [Toplam beş ayrı defterden oluşmaktadır.] L. E. Pinsky; Shakespeare'in dramaturjisi: Temel başlangıçlar, "Yeni Dünya" editörünün sorusuna cevap, Dostoyevski'nin romanlarının polifonikliği hakkında yorumlar. (Bahtin, 2002, s. 1-800) Bu yedi ciltlik külliyat Bahtin'in asıl orijinal çalışmalarını oluşturmaktadır.

M. Bahtin Hakkındaki Literatüre Genel Bakış

Bahtin ile ilgili dünyada son dönemde yapılmış birçok önemli çalışma da vardır. Bunlar içinde özellikle; Maria Shevtsova *Romanda Diyalogizm ve Bakh-*

tin'in Kültür Teorisi, Maya Soboleva *Varoluşsal ontolojiden diyalojik akla Mihail Bahtin'in Felsefesi*, Jean-Paul Bronckart & Cristian Bota *Bahtin'in Maskesi Düştü: Bir Yalancının, Bir Dolandırıcılığın ve Kollektif Bir Yanılsamanın Hikayesi*, Vladislav Krasnov *Solzhenitsyn ve Dostoyevski Çok Sesli Roman Üzerine Bir İnceleme*, Stacy Burton *Bahtin, Zamansallık ve Modern Anlatı*, Michael Gardiner *Mihail Bahtin*, Michael Mayerfeld Bell & Michael Gardiner *Bahtin ve Beşeri Bilimler: Son söz yok*, Robert J. C. Young *Yırtık Yarımlar ve Bahtin'e Geri Dönüş: Edebiyat ve Kültür Teorisinde Siyasi Çatışma*, V. N. Voloshinov *Marksizm ve Dil Felsefesi*, Sue Vice *Bahtin'e Giriş*, Esti Sheinberg *Shostakovich'in müziğinde ironi, hiciv, parodi ve grotesk*, Alex Townsend *Otonom Sesler: Samuel Richardson'un Romanlarında Çok Sesliliğin Keşfi*, Judith Thorn *Varlığın Yaşama Ufku: Rigoberta Menchu*, M. M. Bahtin *ve Victor Montejo'da Benliğin Doğrulanması ve Direniş Söylemi vs. zikredilebilir*.

Ayrıca Charles I. Schuster *Retorik Teorisini Olarak Mihail Bahtin: Bahtin'in Retorik ve Yazma Üzerine Dönüm Noktası Denemeleri*, Graham Pechey *Mihail Bahtin: Dünyadaki Söz*, Patrick O'Callaghan *Özel Hukukta Monologizm ve Diyalojizm*, Gary Saul Morson & Caryl Emerson *Mihail Bahtin: Sıradan Bir Eserin Yaratılması*, Eleazar Moiseevich Meletinsky *Mitin Poetikası*, Tullio Maranhão *Diyalogun Yorumlanması*, Paul Magee *Extorreor Monolothé Olarak Şiir: Bahtin'le Uyanan Finneganlar*, David Lipset ve Eric K. Silverman *Bedenin Diyalogları: İki Sepik Akış Toplumunda Ahlak ve Grotesk*, Vadim Liapunov *Bir Eylem Felsefesine Doğru: Mikhail Bahtin'in yazısı*, Jon Klancher *Bahtin'in Retoriği: Bahtin, Retorik ve Yazma Üzerine Dönüm Noktası Denemeler*, Fırat İlim *Bahtin: Diyaloji, Karnaval ve Politika*, M. Holquist ve C. Emerson *Bahtin'de Diyalojik Hayal Gücü*, Michael Holquist *Mihail Bahtin'in Diyalojik Hayal Gücüne Giriş: Dört Deneme*,

Sonradan ortaya çıkan Michael Holquist *Mihail Bahtin'in kaydedilen yapıtları/ konuşmaları ile diğer dönem denemeleri*, Michael Holquist *Diyalogizm: Bahtin ve Dünyası*, Ken Hirschkop *Mihail Bahtin: Demokrasi İçin Bir Estetik*, Ken Hirschkop *Günün parıltılı ışığında Bahtin: Bahtin ve Kültür Teorisi*, Jane H. Hill *Dil Antropolojisinin Yeniden Yapılanması*, David Hayman *Bahtin'in Ötesinde: Moda Bir Mekaniğe Doğru*, Alexandre Guilherme ve Morgan W. John *Mikhail M. Bahtin; diyalojik bir hayal gücü olarak diyalog*, Barbara Green *Mihail Bahtin ve İncil Araştırmalarına Bir Giriş*, Slav Gratchev ve Margarita Marinova *Mihail Bahtin: Duvakin Röportajları*, Slav Gratchev ve Howard Mancing *Mihail Bahtin'in Edebiyat, Sanat ve Felsefe Mirası*, Frank Farmer *"Giriş"; Bahtin, Retorik ve Yazma Üzerine Dönüm Noktası Denemeler*. Caryl Emerson ve Gary Saul Morson *"Mihail Bahtin"; Johns Hopkins Edebiyat Teorisi ve Eleştirisi Rehberi*, Katerina Clark ve Michael Holquist *Mihail Bahtin*, Grant Calvin Sr Carner *Confluence, Bahtin ve Alejo Carpentier'in Eserlerinden Selena ve Anna Karenina'da Bağlamsal İlişkiler*, Craig Brandist *Bakhtin Çevresi: Felsefe, Kültür ve Politika*, Roland Boer *İncil Araştırmalarında Bahtin ve Tür Teorisi vb. çalışmalar Bahtin'e olan ilginin her geçen gün arttığını göstermektedir*.

Bahtin hakkında yazılmış bazı Rusça yapıtlar da vardır. Korovashko Aleksey Valerievich *Mihail Bahtin*, V. Slomsky *Tanınmış ve bilinmeyen bir filozof: Mihail Mihayloviç Bahtin*, N. Tamarchenko “*Sözlü yaratıcılığın estetiği*”; M. M. Bahtin *ve Rus felsefi ve filoloji geleneği*, I. L. Popova *Bahtin’in Francois Rabelais hakkındaki kitabı ve bunun edebiyat teorisi açısından önemi*, V. L. Makhlin “*Mihail Mihayloviç Bahtin*”; *Rus Siyasi Ansiklopedisi*, I. V. Klyueva ve L. M. Lisunova *Bir Düşünür ve Öğretmen Olarak M. M. Bahtin*, V. M. Alpatov *Voloshinov, Bakhtin ve Dilbilim*, K. G. Isupova, O. Yu. Osmukhina, T. G. Yurchenko, O. E. Osovsky ve N. B. Pankova *M. M. Bahtin’in dünya kültürü bağlamında yaratıcılığı ve mirası*, K. G. Isupova *Rus ve dünya insani düşüncesinin değerlendirilmesinde M. M. Bakhtin’in kişiliği ve yaratıcılığı*, C. Brandist *Bahtin’in hayata geçirilmesi: Bakhtin Çevresi ve Sosyal Teori*, C. Emerson *M. Bahtin’in İlk Yüz Yılı*.

S. S. Averintsev, N. Yu. Davydov ve V. N. Turbin *Bir filozof olarak M. M. Bahtin*, Vladimir Solomonovich Bibler *M. M. Bahtin veya Kültürün Şiiri*, S. S. Averintsev *Bahtin, kahkaha ve Hristiyan kültürü*, Yu. P. Medvedev *M. M. Bahtin: Bir Olgunun Doğrulanması*, B. V. Orekhova *Kronotop ve Çevresi*, A. V. Korchinsky *Çok Seslilik Politikası: Tehlikeli Modernite - Dostoyevski ve Bahtin’de Romanın Yapısı*, T. Eagleton *Çeşitliliği Kucaklamak: Bahtin’in Sözü ve Bahtin Hakkında Sözler*, A. E. Kunilsky *Dostoyevski’nin Kahkahası: Bahtin Hakkı mı?*, Yu. P. Medvedev & D. A. Medvedeva *M. M. Bahtin’in “düşünen kolektif” olarak çevresi*, K. G. Isupov *Bahtin’in Dersleri*, A. Sobolevsky *Kahin: Edebi Rusya*, A. V. Buzgalin ve L. A. Bulavka *M. Bahtin’in Sonraki Yüz Yılı: Diyalogun Diyalektiği ve Postmodernizmin Metafiziği vb. son derece açıklayıcı eserler kaleme almıştır.*

Yazılmış bu eserlerden Bahtin’in roman hakkındaki düşüncelerine dair bazı çıkarsamalarda bulunulabilir. Roman bir bütün olarak çok üsluplu, çelişkili, uyumsuz bir olgudur. Araştırmacı, burada bazen farklı dilsel düzlemlerde yer alan ve farklı üslup kalıplarına tabi olan çeşitli heterojen üslupsal birlikteliklerle karşılaşır. Bahtin, yeni kelimenin üslup açısından en tuhaf sözcük olduğunu düşünüyordu. 20. yüzyıla kadar araştırmacılar romanın dilini geleneksel üslup ruhuyla gözlemlediler, kendine özgü doğasını fark edemediler. Bahtin, yeni bir bütünün genellikle parçalandığı ana kompozisyon-üslup birlik türlerini belirlemiştir. Bu belirleniş içinde; yazarın edebi ve sanatsal anlatısını (tüm farklı çeşitleriyle) yönlendirmek, özlü gündelik anlatımın (skaz) çeşitli biçimlerinin stilizasyonu, yarı edebi (yazılı) günlük anlatımın çeşitli biçimlerinin (mektuplar, günlükler vb.) stilizasyonu, edebi ancak sanatsal olmayan yazarın çeşitli konuşma biçimleri (ahlaki, felsefi, bilimsel akıl yürütme, retorik anlatım, etnografik açıklamalar, protokol bilgileri vb.), karakterlerin stilistik olarak kişiselleştirilmiş konuşmalarına dikkat çekmiştir. Bu heterojen üslupsal birlikler romanda tutarlı bir sanatsal sistem halinde birleştirilir ve kendisine tabi olan birliklerin hiçbirisiyle özdeşleştirilemeyen bütünün en yüksek üslup birliğine tabidir. Romanın dili bir diller sistemidir,

bu nedenle gerçek bir roman düzyazısının ön koşulu dilin iç katmanlaşması, sosyal heterojenlik ve içindeki bireysel uyumsuzluktur. Bu bakımdan yazarın diline veya eserin üslubuna odaklanmak yanlıştır. Kelimenin (yabancılaşmanın tüm derece ve niteliklerindeki) yabancı kelimeler arasındaki diyalojik yönelimi, kelimedede yeni ve temel sanatsal olanaklar yaratır, onun özel düzyazı sanatı, en tam ve en derin ifadesini romanda bulmuştur. Bu bağlamda Bahtin romanı ve şiirsel sözü karşılaştırmıştır. Ona göre şiir dünyası her zaman tek ve tartışılmaz bir sözle aydınlatılır. Tüm çatışmalar, şüpheler ve deneyimler yaratıcı faaliyetin nihai sonucuna geçmez, materyalle çalışma aşamasında kalır. Üslup sınırına yaklaşan şiirsel türlerin dili, otoriter ve muhafazakar hale gelir ve kendisini edebi olmayan sosyal lehçelere kapatır. Şiirin tartışılmaz temeli yalnızca yaratılmış dildir ve bu aynı zamanda şiirsel yaratıcılığın doğrudan amacıdır. Bahtin, düzyazı ve şiire ayrıntılı açıklamalar getirmeyi başarmış bir düşünürdür.

Sonuç

Rus formalizmine ilişkin de bir tavır alan Bahtin, 1924'te edebi eserin içeriği, malzemesi ve biçimi üzerine düşüncelerinin yer aldığı bir makale yayınlamıştır. Bu düşünce, farklı dillerin bir mikrokozmosu olan romanın gerçeklikle temas halinde olan tek edebi tür olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bahtin'e göre çağdaş göstergebilim ve sosyolojik poetika genel bir ideolojiler bilimi çerçevesinde durmaktaydı. O bu düşüncelere alternatif olarak diyalogizmin yanı sıra çoksesliliği kurmuş/ önermişti. Dostoyevski Poetiğinin Sorunları 1963'te Rusça olarak yeniden yayımlandı, ardından 1970'te Fransızcaya çevrildi. Bu kitabın yazarı da artık bir soru işaretiydi. (Belleau, 1983, s. 51-64) Biçimciler, eserin içeriğine, diğer eserlerle olan ilişkisine ayrıcalık tanıdılar; eserin yalnızca bir materyal olmasını istemeyen Bahtin bunu reddetmekteydi. Ona göre yazarın dili, biçim ve içerik arasında düzenlenmiş bir karşılaşmaydı. Onun için edebiyat, tarihi, ideolojisi, hayal gücü olan bir konunun belirlediği tekil bir ifade tarzıydı. Diyalogizm ve çokseslilik (edebiyat) romantizm, heteroglossia, kronotop, kahkaha felsefesi, karnavalesk kavramları bu çeviriyle başta Julia Kristeva ve Tzvetan Todorov vb. kaliteli entelektüelleri derinden etkilemişti. Böylece Bahtin, Kıta Avrupası felsefe geleneğine de nüfuz etmeye başlamıştır. Kıta Avrupa'sı entellektüelleri arasında düşüncelerinin tartışılmaya başlanmasıyla artık o dünya çapında edebi bir teorisyen/ filozof olarak anılmaya başlanmıştır.

Bahtin, *Diyalojik Hayal Gücü*'nde dilin statik olmak yerine dinamik olarak geliştiğini, onu üreten kullanan kültürden etkilendiğini ve onu etkilediğini öne sürmüştür. Bu eser Bahtin'in yazdığı dört makaleden oluşmaktadır: Destan ve Roman, Roman Söyleminin Tarih Öncesi, Romanda Zamanın ve

Kronotopun Biçimleri, Romanda Söylem. Bu makaleler romansal düzyazının doğası ve gelişimi üzerine açıklamalar getirmektedir. Eserin İngilizce başlığını veren Michael Holquist ve Caryl Emerson tarafından düzenlenmiş ve İngilizceye çevrilmiştir. Holquist ve Emerson, bu makaleleri Bahtin'in Moskova'da basılan Voprosy Edebiyat i Estetiki; (Edebiyat ve Estetik Sorunları) başlığı altında yayınlanan altı makalesinden oluşan bir koleksiyondan seçmiştir. Holquist'e göre denemelerin birleştirici teması "roman ve onun dille olan ilişkisi" dir.(Bahtin, Holquist ve Emerson, 1981, s.8)

Başlık, Bahtin'in roman teorisinde/ kuramındaki diyalog kavramının merkezi konumuna gönderme yapmaktadır. Roman, diğer edebi türlerden farklı olarak söylem ve anlamda heterojenliği benimser. Çeşitli öznel bilinçlerin etkileşimlerine ve dünya hakkında düşünme ve konuşma biçimlerine dayanan bir gerçekliği yeniden yaratır. Bu anlamda roman söylemi; esasen öznelerarası bir ortamda işleyen ideolojik ifadenin yalnızca bir biçimi olduğu ortaya çıkan mutlak veya otoriter (monolojik) dili zayıflatır. Bahtin'e göre dil, doğası gereği diyalojiktir ve roman, bu gerçekliği sanatsal olarak temsil etme konusunda en büyük kapasiteye sahip edebi türdür. Bahtin'e göre roman sanatsal türlerin en eksiksiz ve en demokratik olanıdır; bir sanat biçiminin hayatın çeşitliliğini, zenginliğini ve lezzetini yakalamaya mümkün olduğu kadar yaklaşmasıdır. (Sturrock, 1982, s. 398-402) Yahya Kemal'in ifadesiyle söylersek: "İnsan alemde hayal ettiği müddetçe yaşar..." (Yetiş, 1998, s. 77) Edebi teori açısından edebiyat, felsefe, sosyoloji vb. alanlarda "Diyalojik Hayal Gücü" kavramı açısından çözümlemeler yapıldıkça sanatsal nitelikteki çalışmaların değeri daha iyi anlaşılabilir.

Kaynakça

- Artamonov, M. D. (1993). *Vvedenskiye Gory*. Moskva: Moskovskiy Rabochiy.
- Bahtin, Mihail. (1997). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom IV-2. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (1997). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom V. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (2000). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom II. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (2001). *Bir Eylem Felsefesine Doğru*, çev: Siyaveş Azeri, İstanbul: Avesta Yayınları / Düşünce Dizisi.
- Bahtin, Mihail. (2001). *Karnavaladan Romana, Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazıları*, Çeviri: Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları/ İnceleme Dizisi.
- Bahtin, Mihail. (2002). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom VI. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (2003). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom I. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (2004). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, Cem Soydemir, İstanbul: Metis Yayınları - Yerli Romanlar/ Eleştiri Dizisi.
- Bahtin, Mihail. (2005). *Rabelais ve Dünyası*, Çeviri: Çiçek Öztekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları / Sanat ve Kuram Dizisi.

- Bahtin, Mihail. (2005). *Sanat ve Sorumluluk/ İlk Felsefi Denemeler*, Çeviri: Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bahtin, Mihail. (2008). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom IV-1. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (2012). *Sobraniye Sochineniy v 7-mi Tomakh*. Tom III. Moskva: Institut Miravoy İm. M. Gor'kogo Rossiyskoy Akademiy Nauk.
- Bahtin, Mihail. (2017). *Diyaloji, Karnaval ve Politika*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları Schola Ayrıntı Dizisi.
- Bakhtin, M. (1975). *Voprosy literatury i estetiki. Issledovaniya raznykh let.* - Moskva: Khudozhestvennaya Literatura.
- Bakhtin, Mikhail Mikhaylovich. (1895-1975). Arkhiv: Fond: 913, <https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01004921775?page=1&rotate=0&theme=white> Erişim Tarihi: (02.09.2023).
- Bakhtin, Mikhail Mikhaylovich. (2009). "K filosofii postupka", http://www.hrono.ru/libris/lib_b/baht_postup.html. Erişim Tarihi: (02.09.2023).
- Bakhtin, Mikhail Mikhaylovich. (2014). "Kontseptsıya dialoga M. M. Bakhtina - osnova ekzistentsial'no-ontologicheskoy psikhologii", <http://hpsy.ru/public/x2780.htm> Erişim Tarihi: (02.09.2023).
- Bakhtin, Mikhail. Holquist, Michael. Emerson, Caryl. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays* by M. M. Bakhtin. Austin: University of Texas Press.
- Belleau, André. (1983). "Carnavalisation et roman québécois : mise au point sur l'usage d'un concept de Bakhtine", *Études Françaises*, Vol. 19, Mo 3, Hiver.
- Brandist, Craig. (2011). *Bahtin ve Çevresi: Felsefe, Kültür ve Politika*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Gogotishvili, L. A. (2010). "Bakhtin M. M." / *Novaya Filosofskaya Entsiklopediya* : v 4 t. / pred. nauch.-red. sojeta V. S. Stopin. 2-ye izd., ispr. i dop. M. : Mysl'.
- Komisyon. (2023). "Bakhtin Mikhail" / *Encyclopædia Britannica*, <https://www-britannica-com.translate.goog/biography/Mikhail-Bakhtin>. Erişim Tarihi: (02.09.2023).
- Laput, V. I. (2021). *Khronograf zhizni i deyatel'nosti M. M. Bakhtina* Moskva: Opyt Biograficheskogo Ukazatelya.
- Pan'kov, N. A. (2007). "M. M. Bakhtin i teoriya romana" / *Voprosy Literatury*. № 3
- Pan'kov, N. A. (2009). *Stenogramma zasedaniya Uchonogo sojeta Instituta mirovoy literatury im. A. M. Gor'kogo. Zashchita dissertatsii tov. Bakhtinym na temu «Rable v istorii realizma» 15 noyabrya 1946 g.* / *Voprosy biografii i nauchnogo tvorchestva M. M. Bakhtina*. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta.
- Pan'kov, N. A. (2009). *Voprosy biografii i nauchnogo tvorchestva M. M. Bakhtina*. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta.
- Po dannym arkhiva ZHSK. (1972) «Sovetskiy pisatel» M. M. Bakhtin byl propisan 5 sentyabrya 1972 g.
- Prokhorov, A. M. (1969). "Bakhtin Mikhail Mikhaylovich" / *Bol'shaya Sovetskaya Entsiklopediya*: [v 30 t.] / pod red. 3-ye izd. Moskva: Sovetskaya Entsiklopediya.
- Said, Edward W. (2023). *Entelektüel: Sürgün Marjinal Yabancı*, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Semenova, O. Yu. (2006). *Yulian Semenov*. Moskva: Molodaya Gvardiya.
- Sturrock, John. (April 1982). "Review of The Dialogic Imagination". *The Modern Language Review*. 77 (2): 400. doi:10.2307/3726822.
- The Bakhtin Centre. (2023). *The University of Sheffield*, <https://www.sheffield.ac.uk/russian/bakhtin>. Erişim Tarihi: (02.09.2023).
- Yetiş, Kâzım. (1998). *Yahya Kemal İçin Yazılanlar*, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.

EKLER: Bahtin'in Rus Arşivlerinde Bulunan Bazı Fotoğrafları,
Kaynak: <https://www.rsl.ru/> Arşiv Kayıtları (Erişim Tarihi 03.09.2023)

Rusya Devleti Arşivlerindeki M. M. Bahtin'in gizli ibareli dosyası

Geleneksel Sovyet Kıyafetleriyle Bahtin

Sürgündeyken; Kustanay 1930

Bahtin gençlik günlerinde

Okulda ders verdiği dönemlerde: Bir sigara molası

Saransk, 1955 yazı

Bahtin çok sevdiği kedisıyla çekilmiş bir fotoğrafı

M. M. Bahtin, St. Petersburg'ta Yakın Arkadaşlarıyla

"Bahtin Çevresi", entelektüel bir sohbet esnasında